

ROMA
VERSITAS

MAGYAR NEMZETI JELENTÉS ÉS AJÁNLÁSOK

2021

TARTALOM

I. ELŐSZÓ	3
II. ABSZTRAKT	7
III. BEVEZETÉS	9
1. Hozzájárulásunk a PECAO célkitűzéseéhez	9
2. A magyarországi helyzet	10
IV. MÓDSZERTAN	14
A Monitoring tool leírása	16
1. Általános információk	16
2. Általános téma és megjelenés	16
3. Tartalom	16
4. Személyes megfigyelés (narratíva)	17
5. Háttérinformáció	17
V. ADATOK / EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSE	18
1. Általános információk	18
a.) Vizsgált tartalmak	18
b.) Témák és altémák	19
2. Megjelenés	21
3. Tartalom	22
a.) A nyílt és rejtett online gyűlöletbeszéd formái	22
b.) A gyűlöletbeszéd agresszivitásának/mérgező voltának szintje	29
VI. KÖVETKEZTETÉSEK	31
Az online rasszizmus legfontosabb tényezői Magyarországon	32
Ajánlások annak érdekében, hogy lépéseket tegyünk a változás irányába	33
REFERENCIÁK	35
MELLÉKLET	36

Copyright © Romaversitas Alapítvány, 2021

Szerkesztette: Eredics Lilla

A kutatásban résztvevő kortárs képzők:

Csikós Zita, Eredics Lilla, Imre Roland, Oláh Orbán, Virág Ádám

A nemzetközi kutatás koordinátorai:

Ileana Rotaru (Nevo Parudimos), Mustafa Jakupov (ERGO Network)

Kiadó: © Romaversiats Alapítvány, 2021

Felelős kiadó: Dr. Dinók Henriett, a kuratórium elnöke

www.romaversitas.hu

Layout, nyomdai előkészítés: Sólyom Melinda

Google.org

NYILVÁNOSSÁGI NYILATKOZAT:

Ezt a kiadványt a az Európai Bizottság Polgárok, egyenlőség, jogok és értékek programja (2014– 2020) és a Google.Org Impact Challenge on Safety finanszírozta. Az Európai Bizottság és a Google.Org által a kiadványhoz nyújtott támogatás nem jelenti a tartalom jóváhagyását, amely kizárólag a szerzők véleményét tükrözi, és az Európai Bizottság és a Google.Org nem vállal felelősséget a benne foglalt információk bármilyen felhasználásáért.

ELŐSZÓ

A PECAO projekt (Kortárs Oktatás a Romákat Érintő Gyűlöletbeszéd Ellen) a romaellenes online gyűlöletbeszéd ellen lép fel roma fiatalok segítségével, a kortársképzésekre és a rendszeres monitorozás eszközére támaszkodva. A projekt célja kettős: a kortársképzés módszertana azt szolgálja, hogy közvetlen változást érjen el jelentős számú fiatal hozzáállásában és cselekedeteiben, a monitorozás pedig a probléma mélyebb megértését szolgálja, amely így rendszerszintű változashoz járul hozzá és alapokat biztosít a vonatkozó közpolitikákban való érdekérvényesítéshez.

Az alábbi jelentés a PECAO-projekt részeredményeit tartalmazza a projekt általános célkitűzései alapján, amelyek a következők:

- 1** Legalább 2000 fiatal elérése Spanyolországon Magyarországon, Csehországban, Romániában, Bulgáriában, Ukrajnában, Olaszországban, Franciaországban, Észak-Macedóniában és Albániában egyetemeken vagy ifjúsági szervezetekben fiatalok által vezetett tájékoztató foglalkozások révén, akik segítik felhívni a figyelmet a gyűlöletbeszéd romákra gyakorolt káros hatásaira, és az online gyűlöletbeszéd felismerésére és bejelentésére ösztönzik kortársaikat.
- 2** 10 országban 50 fiatal roma kortárs oktató bevonása és támogatása az online gyűlöletbeszéd megfigyelésében, és abban, hogy a kapcsolódó eseteket a fiatalok IT cégek, nemzeti esély-

egyenlőségi hatóságok és egyéb hatáskörrel rendelkező állami intézmények felé jelentsék, ezzel is elősegítve az esélyegyenlőségi szabályok hatékonyabb érvényesülését. Munkájuk során minden ország bevont fiataljai 150 esetet gyűjtenek össze, valamint legalább 50 esetet jelentenek.

- 3 Továbbá a nemzeti és uniós döntéshozók felé olyan diszkriminációellenes politikákért való kiállás, amelyek figyelembe veszik az online szférát, valamint a cigányellenességet, mint a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények előítéletes motivációját.
- 4 További cél a legfontosabb érintettekkel (szélesebb civil társadalom, oktatási szakemberek, fiatalok) megosztani a kortárs oktatók tapasztalatait és a megfigyeléseik eredményeit, hogy így a romaellenes gyűlöletbeszéd ellen való fellépés fontosságára szélesebb körben felhívjuk a figyelmet.

Részletesebben kifejtve, a jelentések a projekt alább felsorolt rövidtávú eredményeibe nyújtanak betekintést, amelyek közvetlenül hozzájárulnak a fent említett célkitűzésekhez:

- 1 A kortársképzések, valamint a kortársképzők által végzett médiamonitoring növeli az online gyűlöletbeszéddel kapcsolatos bejelentett tartalmak és így az eltávolított esetek számát. Arra számítunk, hogy a projekt végéig a megcélzott mintegy 1000 fiatal mindegyike hozzávetőlegesen 2 közösségi médiában történő gyűlöletbeszéddel kapcsolatos esetet fog jelenteni az IT platformoknak. 90%-os eltávolítási arány mellett ez azt jelenti, hogy öt uniós tagállamban 1800 eset kerül eltávolításra.
- 2 A kortárs oktatók közvetlenül figyelik és jelentik majd az online médiában megjelenő gyűlöletbeszédet, illetve adatgyűjtést végeznek annak elemzése és ismertetése gyanánt. A projekt végéig az 50 kortárs oktató mindegyike legalább 10 esetet jelent majd, ami azt jelenti, hogy országonként legalább 150 esetből álló adathalmaz gyűlik össze, hozzájárulva az online gyűlöletbeszéd jelenségével kapcsolatos ismeretek bővítéséhez.

- 3 A projekt a megcélzott fiatalok körében segít felhívni a figyelmet a romaellenes gyűlöletbeszéd negatív hatásaira, ami így a fiatalok szemléletváltásához járul hozzá.
- 4 A résztvevő 50 roma fiatal magabiztos tudást és eszköztárt sajátít el a projektben való támogatásuk és képzésük révén.
- 5 A romaellenes gyűlöletbeszéd felismerésével és bejelentésével kapcsolatos ismeretek a kortársképzők tapasztalatai alapján kidolgozandó eszköztárral bővülnek majd.

A gyűlöletbeszéd kapcsán hatékonyabb közpolitikai eszközöket vagy a média önszabályozását követelő érdekérvényesítő tevékenységek hatásai csak hosszú távon lesznek mérhetőek. A várt hosszútávú eredmény az érintettek mozgósítása a figyelemfelkeltés és a nagyobb mértékű beavatkozás kapcsán:

- Az újságírók etikai bizottságai fokozott figyelemmel legyenek az online romaellenes gyűlöletbeszéd gyakoriságával és hatásával kapcsolatban, amely a hatékonyabb önszabályozási irányelvek kidolgozását készíti elő.
- A nemzeti esélyegyenlőségi szervek és más érintett állami intézmények fokozott figyelmet fordítsanak a romaellenes online gyűlöletbeszéd elterjedtségével és hatásával kapcsolatban, ami a romaellenesség kapcsán hatékonyabb programokhoz vezet.
- Az informatikai cégek nagyobb mértékben tartsák be az online gyűlöletbeszéddel kapcsolatos magatartási kódexet.
- Hatékonyabb adatgyűjtés a gyűlölet-bűncselekményekről és a gyűlöletbeszédről etnikai és nemek szerinti bontásban, hogy lehetővé váljon a tendenciák tagállamok szerinti elemzése.
- A romaellenes gyűlöletbeszéd erőteljesebb bírálása a közbeszédben.
- A romaellenes gyűlöletbeszéddel szemben több pozitív narratíva terjesztése fiatalok által.

A PECAO előrejelzése szerint a fiatal médiahasználók a képzés révén növelni fogják digitális készségeiket, és erőteljesebben megkérdő-

jelezik az interneten látott gyűlöletkeltő tartalmakat. Az indirekt vagy rejtettebb romaellenes rasszista tartalmakat a mainstream média felhasználói ritkán észlelik, ezekre a tartalmakra a résztvevő fiatalok hatékonyabban tudnak majd reagálni. Továbbá, mivel a kortárs oktatók roma származásúak, az elért fiatalok roma kortársakkal való személyes találkozása csökkentheti sztereotípiáikat. A projekt így pozitívan hat majd a fiatalok emberi jogokhoz és egyenlőséghez való hozzáállására.

A romák kapcsán fontos megjegyezni: a gyűlöletbeszéd egyértelműen azoknak okozza a legnagyobb károkat, akiket közvetlenül súlyt – roma embereket, Európa polgárait. A projekt hosszú távú pozitív hatása lesz, hogy annak eredményeként csökken a gyűlölködő rasszista tartalom az online térben. Az online gyűlöletbeszéd visszaszorulása azt jelenti, hogy visszaszorul az erőszakra való felbujtó tartalom és a sztereotipizáló hozzáállás a többségi társadalom részéről, ami a romaellenesség általános enyhüléséhez vezet.

Jelen jelentés Magyarországra összpontosít, és egy egyéves munka eredménye, amelyben 5 fiatal 8 hónapon keresztül (2020. október – 2021. június) gyűjtött és monitorozott gyűlöletkeltő tartalmakat és vezetett kortársképzéseket. A jelentés célja és tartalma a romaellenes online gyűlöletbeszéd káros hatásainak vizsgálata, és az így kapott eredményekkel kapcsolatos figyelemfelkeltés.

A jelentésben bemutatott eredményekkel lépéseket teszünk afelé, hogy megismerjük a romaellenes online gyűlöletbeszéd jelenvalóságát és hatását levonva annak tanulságait, amelyek fontosak ahhoz, hogy egy egyenlő és befogadó társadalom részeként a jövőben egy biztonságosabb digitális teret alakítsunk ki.

Ez a jelentés az ERGO hálózat által koordinált Uniós jogok, egyenlőség és polgárság program és a Google.Org Impact Challenge on Safety által finanszírozott, több országot bevonó tanulmány része. A projektben 2020 szeptemberétől 2021 szeptemberéig 10 ország vett részt: Albánia, Bulgária, Csehország, Észak-Macedónia, Magyarország, Ukrajna, Románia, Olaszország, Franciaország és Spanyolország. 2022 elején a nemzeti jelentések alapján országközi elemzés jelenik meg.

II.

ABSZTRAKT

A jelentés szubjektív, de kimerítő képet ad a romák reprezentációjáról az online közösségi médiában. Célzott kvalitatív módszertan segítségével a projekt célja annak feltárása volt, hogy milyen diskurzusok alakulnak ki a romákkal szemben. Ezzel egyetemben a kutatás azzal is foglalkozott, hogy mely témák és altémák azok, amelyek mentén a romák rendre a gyűlöletbeszéd tárgyává válnak; az online gyűlöletbeszéd milyen különböző formái uralják a diskurzust; az agresszivitás és toxicitás milyen szintjei és formái jelennek meg leginkább; és ezen szempontok mentén hogyan rajzolódik ki az online rasszizmus térképe.

A jelentés három időszak összefoglaló jelentésére támaszkodik, amelyben a monitoring kérdőív (a későbbiekben: monitoring tool – MT; *lásd:* az 1. mellékletet). segítségével 208 monitoring eset gyűlt össze, a Facebookon található romaellenes tartalmakra összpontosítva. A MT-t részletesen az 1. melléklet mutatja be. Az adatgyűjtés és a kortárs oktatók megfigyelései alapján az online gyűlöletbeszéd a Facebookon széles körben elterjedt mind nyílt, mind rejtett formában. Bár a gyűlöletbeszéd ezen formái mind a nyílt, mind a zárt terekben (nyílt és zárt csoportok, hivatalos Facebook-oldalak és személyes profilok) megjelennek, az általános minta az, hogy minél kevésbé korlátozott egy komment láthatósága (például minél kevésbé jelenik meg az online hírportálok hivatalos Facebook-oldalán), annál burkoltabb a gyűlöletbeszéd formája. Ennek eredményeképpen az esetek jelentős részében a hozzászólók hamis profilokra vagy helyettesítő szavakra

és szlengekre (pl.: „spártai”, „svéd”) támaszkodnak, valószínűleg azért, hogy elkerüljék a tartalmaik bejelentését. A romák elleni nyíltabb gyűlöletbeszéd inkább a zárt csoportokban jelenik meg. Emellett tapasztalható volt, hogy a szélsőséges politikai kezdeményezések és képviselőik oldalaikon és profiljaikon nagy mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a romaellenes online gyűlöletbeszéd széles körben elfogadott lehet. Az adatokból továbbá az is látható, hogy a romaellenes gyűlöletbeszéd általában a romákkal kapcsolatos általános rasszista sztereotípiák mentén jelenik meg, pl.: ha erőszakos bűncselekményről szóló hírek jelennek meg a Facebookon, azt rendre a romákkal hozzák összefüggésbe.

A kortárs képzők egyik fontos észrevétele, hogy sok esetben a bejelentések ellenére azért nem kerülnek törlésre rasszista tartalmak, mert a kódok és szlengek használata révén azok látszólag nem sértik a Facebook gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályzatát. Általában egyedül a gyűlöletbeszéd és a rasszizmus legdurvább formáit törölték, amelyekben egyértelműen megjelenik, hogy a tartalom ki ellen irányul. Amellett érvelünk, hogy ez a projekt segít felhívni a figyelmet az online gyűlöletbeszéd összetett, folyamatosan átalakuló és bővülő jellegére, amely tehát komplex és korszerű megoldásokat igényel.

A PECAO PROJEKT KONZORCIUMÁT A KÖVETKEZŐ PARTNEREK ÉS FINANSZÍROZÓK ALKOTJÁK:

REC (2014-2020), a Google.org társfinanszírozásával:

Integro Association (Bulgária) | Nevo Parudimos
(Románia) | Federation of Catalan Roma
Associations (FAGIC), Spanyolország
| Romaversitas (Magyarország) | Romanonet
(Csehország) | ERGO Network (Belgium)

A Google.Org Impact Challenge on Safety támogatásával az ERGO Network keretében:

La Voix des Roms (Franciaország) | Upre |
Roma (Olaszország) | Roma Women Fund
Chiricli (Ukrajna) | RROMA (Észak-Macedónia)
| Roma Active Albania (Albánia)

BEVEZETÉS

1 HOZZÁJÁRULÁSUNK A PECAO CÉLKITÚZÉSEIHEZ

Az alábbiakban részletezett és elemzett adatok alapján ez a jelentés bemutatja, hogy a Romaversitas Alapítvány a PECAO-val együttműködésben elősegítette a magyarországi helyzetre jellemző romaellenes online tevékenységek sajátosságainak megértését és a felhalmozott tudás terjesztését az elsődleges célcsoportként definiált fiatalok körében.

A PECAO projekt résztvevői ugyanis az MT alkalmazásával 208 esetben gyűjtöttek és elemeztek online gyűlöletbeszédet a Facebookon, amelyeknek több mint a felét jelentették. Emellett a további lépéseket tettünk azért, hogy a romaellenes gyűlöletbeszéd hátterét, hatását és lehetséges ellenintézkedéseit jobban megértsük és ezt a tudást megosszuk:

- 2021 januárjában a Romaversitas és az Ame Panzh közösen kerekasztal-beszélgetést szervezett a témában, amelyet TV Baxtale közvetített.
- A projektben résztvevő fiatalokkal csatlakoztunk a Political Capital és a Budapest Központ által Magyarországon megvalósított Do One Brave Thing projekthez, amelynek keretében több Instagram-kampányt indult a romákkal szembeni káros narratívák leküzdéséért.

- 2021 márciusában találkozót szerveztünk a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Internet Hotline képviselőivel, ahol mi megoszthattuk a tapasztalatainkat, ők pedig szaktudásukkal segítettek mélyebben megérteni a közösségi médiát szabályozó jogi struktúrát.
- Júniusban egy találkozó keretében a Facebook egy munkatársával közvetlenül megoszthattuk felhalmozott tudásunkat az olyan romaellenes tartalmakkal kapcsolatban, amelyekre a szabályozásaik jelenleg nem terjednek ki.
- Ezenkívül 2021 tavaszán a kortársképzők országsszerte összesen több mint húsz alkalommal tartottak tájékoztató alkalmaikat a témában, több mint 200 fiatal bevonásával.

2 A MAGYARORSZÁGI HELYZET

A PECAO céljait szem előtt tartva a projektben való aktivitásunkat és kezdeményezéseinket a romaellenes gyűlöletbeszéd magyarországi kontextusa is befolyásolta. Ez nemcsak azért fontos, mert megmutatja a gyűlöletbeszéd helyi tematizálásának jelentőségét, hanem azért is, mert az eltérő történelmi, kulturális kontextus és az ebből következő eltérő jogi környezet miatt a különböző országokban bizonyos mértékben kontextus-specifikus válaszokra és érdekérvényesítésre van szükség a változás eléréséhez.

Magyarországon különböző jogterületek és vonatkozó szabályozásaik szolgálnak mérceként az online gyűlöletbeszéd elleni fellépésben:

- A 2013. évi V. törvény értelmében polgári jogi szempontok alapján a közösség tagja felléphet a gyűlöletbeszéd ellen, és kártérítést követelhet¹.
- Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény kimondja a szegregáció,

¹ A 2013. évi V. Polgárjogi törvényről: <https://njt.hu/jogszabaly/2013-5-00-00>

a diszkrimináció, valamint a zaklatás, megfélemlítés, megalázás és megszegényítés tilalmát².

- A gyűlöletbeszéddel összefüggésben kulcsfontosságú a büntetőjogi megfogalmazás, amely a nyilvánosság előtti közönség elleni uszítást, az erőszakra való felbujtást tiltja valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy annak tagja ellen³.
- A médiatörvény kimondja, hogy semmilyen médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség kirekesztésére⁴.

Különböző elemzések azt mutatják, hogy annak ellenére, hogy a gyűlöletbeszéddel a fentiek alapján számos jogterület foglalkozik, a jogi gyakorlat rendkívül szűken értelmezi a gyűlöletbeszédet. A múltban voltak kísérletek e szűk mérce megváltoztatására, de ez többször is elbukott az Alkotmánybíróságon. Ráadásul, ahogyan a nemzetközi jogban sincs egységes gyűlöletbeszéd-fogalom, ahogy láthattuk, a magyar kontextusban is egyszerre érvényesülnek a különböző jogi területek intézkedései és a vonatkozó jogszabályok.

A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság jelentése⁵ szerint a helyzetet a jogalkalmazási problémák mellett tovább súlyosbítja, hogy Magyarországon a probléma nemcsak abból fakad, hogy a romaellenes gyűlöletbeszéd elleni állami fellépés nem elég kiterjedt,

² 2003. évi CXXV. Törvény: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A0300125.TV&-targetdate=20170701&printTitle=2003.+%C3%A9vi+CXXV.+t%C3%B6rv%C3%A9ny>

³ Btk. 332. §: <https://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-332-%C2%A7-kozoseg-elleni-uszitas/>

⁴ 2010. évi CIV. Törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000104.tv>

⁵ 'ECRI Jelentés Magyarországról' (2015). *European Commission Against Racism and Intolerance*. 9-10. (<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/open-docpdf.pdf?reldoc=y&docid=55b265c84>)

hanem abból is, hogy a nyílt romaellenes gyűlöletbeszéd nem korlátozódik kizárólag a szélsőséges pártokra és csoportokra.

Az ECRI országos jelentése alapján Magyarországon „a büntetlenség klímája” uralkodik. A befolyásos közszereplők sérülékeny és marginalizált csoportokra irányuló lealacsonyító, rasszizáló, szexualizáló kijelentései normalizálják a gyűlölködést a közbeszédben. Számos médiaplatform nyíltan rasszista tartalmakat terjeszt mindenféle korlátozás nélkül. A jelentés megállapítja továbbá, hogy annak ellenére, hogy az online gyűlöletbeszéd égető probléma, az az ellen való fellépés nem kap kellő figyelmet, amit jól példáz, hogy Magyarország még nem írta alá a Kiberbűnözésről szóló Konvekció Kiegészítő Jegyzőkönyvét.

A kisebbségek – és különösen a romák – elleni gyűlölet, diszkrimináció és erőszak körüli megengedő és mellőző légkör egyértelmű jele a politikai szereplők gyakran lealacsonyító és rasszizáló retorikája. Mivel a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos joggyakorlat viszonylag szűk körű, számos ilyen diszkriminatív kijelentésnek aligha van jogi következménye. Bayer Zsolt jobboldali közéleti szereplő több ízben fogalmazott meg nyíltan rasszista és szélsőségesen gyűlöletkeltő tartalmakat a publicisztikáiban. Egy késelések után azt írta, hogy „a cigányok gyáva, undorító, kártékony állatok (...) a tények pedig ezek, a cigányság jelentős része nem alkalmas az együttélésre.” Bár ez a konkrét eset nagy közfelháborodást váltott ki, és a Médiatanács végül pénzbírságot szabott ki a Bayer írását közlő Magyar Hírlapra, Bayer személye jól példázza, hogy a magyar közmédia és sajtó számos portálja mélyen rasszista tartalmaknak ad teret⁶.

Ugyanakkor, mivel vizsgálataink konkrét terepe a Facebook, fontos beszélni annak gyűlöletbeszédre vonatkozó alapelveiről. A Facebook a gyűlöletbeszéd szabályozását alapvetően védett társadalmi csoportokhoz köti. Ennek kapcsán Nagy a közösségi médiaplatformok tartalom-ellenőrzési tevékenységének alapjogi vonatkozásairól

⁶ Origo (2013). (<https://www.origo.hu/itthon/20130110-nem-nyomoznak-bayer-zsolt-ellen.html>)

írt tanulmányában⁷ kiemeli, hogy habár a Facebook a védett kategóriákat tágabban határozza meg (kor, nem, etnikai hovatartozás stb.), ennek mentén egy támadás csak akkor minősül tiltottnak, ha az egy azonosítható védett csoport ellen irányul. Így a nem védett kategóriák elleni támadások még a szélsőségesen erőszakos uszítás esetén sem tiltottak. Mivel a roma védett csoportnak számít, a velük szembeni online gyűlöletbeszéd kapcsán ez azt jelenti, hogy ha az adott gyűlölködő tartalomban a romák egyértelműen azonosíthatóak, az anyag tiltásra kerül. Ellenben ha megpróbálják elrejteni, hogy a gyűlöletbeszéd a romák ellen irányul – például más jelzőket használnak rájuk vagy nem nevezik meg őket – az adott tartalom már nem egyértelműen ütközik a Facebook szabályaiba.

⁷ Nagy, Krisztina (2018). „Facebook files – gyűlöletbeszéd törölve? A közösségi médiaplatformok tartalom-ellenőrzési tevékenységének alapjogi vonatkozásai” *ProFuturo*, (2): 128-131. (<https://ojs.lib.unideb.hu/profuturo/article/view/4722/4471>)

IV.

MÓDSZERTAN

Ez a jelentés a tartalomelemzés kutatási módszertanára épül, amelyhez egy monitoring eszközt használtunk. A jelentés 208 monitorozott esetet tartalmaz, amelyet egy 8 hónapos időszak alatt gyűjtöttek a projektben résztvevő kutatók (2020. október – 2021. június). A MT-t, mint a tanulmány fő kutatási eszközét Siapera, Moreo és Zhou⁸ és Lentin⁹ alapján adaptálták, és a partnerszervezet szakértőivel együtt dolgozták ki. A tartalomelemzés a monitoring eredményei alapján készült, minden egyes esetre vonatkozóan konkrét kódokkal és leírásokkal, valamint a kutatási kérdéseknek és célkitűzéseknek megfelelően. Az eredmények a magyarországi helyzetről adnak képet, és így képezik részét a nemzetközi kutatásnak.

Az MT-t öt roma fiatal kutató alkalmazta, akik a monitoringot megelőzően és közben a projekthez kapcsolódó képzésen vettek részt, amely során megismerték a kutatási eszközt, az általános kutatási etikát és normákat, és a gyűlöletbeszédre vonatkozó szaktudást.

⁸ Siapera, Eugenia, Moreo Elena and Jiang Zhou (2018). Hate Tracking and Monitoring Racist Speech Online (<https://www.ihrec.ie/app/uploads/2018/11/HateTrack-Tracking-and-Monitoring-Racist-Hate-Speech-Online.pdf>)

⁹ Lentin, Alana (2016) 'Racism in Public or Public Racism: doing anti-racism in post-racial times', *Ethnic and Racial Studies*, 39(1): 33-48.

A résztvevők 20–30 év közötti fiatalok, különböző felsőoktatási végzettséggel rendelkeznek és eltérő szakmai területeken helyezkednek el, a romák esélyegyenlőségében mind elkötelezettek, amely különböző formában részét képezi tevékenységeiknek (pl. tanulmányaikban, önkéntesség által, munkahelyen stb.). A felhívást az online hirdettük meg, az érdeklődő fiataloknak a kiválasztás első körében önéletrajzzal és a projektre célzott motivációs levéllel kellett jelentkezniük. A következő körben egy beszélgetés alapján választottuk ki az öt fiatalot. A kiválasztott fiatalok munkáját előzetesen ismertük valamilyen szinten, mert valamilyen módon korábban már kapcsolódtak szervezetünk munkájához, vagy ismertük a roma szakkollégiumot, amelynek tagjai. A projekt tevékenységeinek és célkitűzéseinek megfelelően a monitoring tool-t szubjektív módon alkalmazták, révén, hogy szabadon szelektáltak a gyűlöletkeltő tartalmakban az általuk figyelemmel kísért online platformon. Az időszakos összefoglaló jelentések a partnerországok közötti közös együttműködés és folyamatos átláthatóság jegyében készültek, amelyeket minden partner továbbított a kutatási koordinátornak az alábbi időszakokban:

- 1. időszak: 2020 október–december
Jelentés leadása 2021. január 15-én.
- 2. időszak: 2021 január–április
Jelentés leadása április 15-én.
- 3. időszak: 2021 április–június
Jelentés leadása július 15-én.
- 4. időszak: 2021 július–szeptember
Jelentés leadása október 15-én.

Az esetek mintavétele nem valószínűségi alapon történt (kényelmi mintavétel), véletlenszerű kiválasztás alapján, az elemzés pedig résztvevő fiatalok szubjektív megítélésére támaszkodott. A projekt azért támaszkodik módszertanában ezekre az eszközökre, mert ezáltal egy átlagos roma fiatal személyes beszámolója és perspektívája kerül előtérbe, illetve a projekt így kiemeli azt az érzelmi terhet is, amelyet az online közösségi médiában lehet tapasztalni a gyűlölködő tartalmak

kapcsán. Másodsorban célunk az is, hogy megfigyeljük hogy a média információs algoritmusai hogyan célozzák a roma felhasználókat preferenciáik, a fogyasztott tartalom és profiljaik alapján, a közösségi médiaplatformokat és az internetet használják a privát, személyes fiókjaikon keresztül.

Bár a megvalósított (és a projekt elvárásai alapján megcélzott) 208 MT várakozáson felüli és nagymértékű mintavétel, az eredmények nem általánosíthatók a teljes roma közösségre. Ugyanakkor fontos betekintést nyújt a gyűlöletbeszéd jelenlegi formáival kapcsolatban a magyar Facebook közösségre vonatkozóan, és alapot jelent az az elleni irányuló küzdelemmel kapcsolatos hatékony digitális, sőt oktatási politikák kidolgozásához, egy biztonságosabb, befogadóbb és nyitottabb internetes közösségért.

A MONITORING TOOL LEÍRÁSA

A Monitoring tool 5 részből áll:

- 1 ÁLTALÁNOS INFORMÁCIÓK** – a megfigyelt közösségi médiaplatform leírására, a felületek típusaira (személyes, nyilvános, csoportos vagy intézményi/magánvállalati), a megjelenő témákra és altémákra, a cikk/közlemény általános címeire és szubjektív értékelésére (skála: pozitív, negatív és semleges), az elérés és nézettség adataira (kedvelések/like-ok, megosztások száma stb.) utal;
- 2 ÁLTALÁNOS TÉMA ÉS MEGJELENÉS** – a tartalom típusaira és formáira (szöveges, vizuális, videók), a tartalom helyére (hírfolyam, megosztott tartalom, egy oldal tartalma, stb.), a tartalom és a cím/vizuális elem közötti kapcsolat relevanciájára (ha van ilyen), a nem szöveges tartalom típusaira és (ha van) a nem szöveges tartalom érzelmi hatásának értékelésére utal (3 fokú skála: nagyon kicsit, enyhén, nagyon).
- 3 TARTALOM** – az online gyűlöletbeszéd formáinak leírása 2 dimenzióban: *Nyílt diskurzus*: durva jelzők, rasszista gyalázkodás, dehumanizáló megnyilatkozások. *Kódolt diskurzus*: Szlang,

mellébeszélés, ironia, kétértelműség, áltudományos utalások, fehér felsőbbrendűségi ideológiai vonatkozás; „Whataboutism”, „Narratives of elsewhere”, hamisított statisztikák, névátvitel alapú szókép (metonímia); a *gyűlöletbeszéd agresszivitás/toxicitás szintjének leírása*, a befagyott (bevésődött rasszista toposzok) vs. mozgékony (aktualitásokra reagáló) rasszizmus-skála alapján (Lentin, 2016) a rasszista töltetű nyelv akkor toxikus, ha olyan üzeneteket közvetít, amelyek: sztereotípiákat, polarizációt erősítenek, mítoszokat és félrevezető információkat közvetítenek, kirekesztést, stigmatizációt és alsóbbrendűséget támasztanak alá, a nemzeti hovatartozás és identitás kirekesztő elképzeléseit erősítik; a toxikus rasszista töltetű nyelv fő formái: durva rasszista gyalázkodások: sértések, szidalmazások, kriminalizáló utalások, közvetlen becsmérlés, rassz alapú sztereotípiák (szín, szag, fizikai jellemzők), a „nemzet” fogalma (ad hominem támadások, jobboldali diskurzus, faj, etnikum, vallás, kultúra), „túlérzékeny”, vagy „a rassz kártya kijátszása”: rasszistának lenni a fehérekkel szemben, az áldozati kultúra erősítése, álhírek, hamis statisztikák, kétes hitelességgel közzétett kutatások, előadott igazságok, kiváltó események (a média sajátos módon keretezi és mutatja be a híreket, hogy befolyásolni tudja az olvasókat és a kommenteket!), nem szöveges formák: mémek, multimédiás tartalmak, hashtagek, megjelölés stb.; a *komment szekcióról*, leírva a kommentek típusait és számát, intenzitását, népszerűségét (kedvelések, megosztások stb.); a *tartalomban leggyakrabban használt kifejezések listája* egy 3-as intenzitás skálán.

- 4 SZEMÉLYES MEGFIGYELÉS (NARRATÍVA)** – Leírva röviden a tartalom kulcsgondolatát és azt, hogy ez hogyan hat a roma személyre (esetlegesen) bizonyos nemzeti sajátosságokkal korrelálva;
- 5 HÁTTÉRINFORMÁCIÓ** – a tartalom írójának azonosító adatai (a GDPR-rendelet tiszteletben tartásával), kizárólag a kódolás és a kutatás céljára használva.

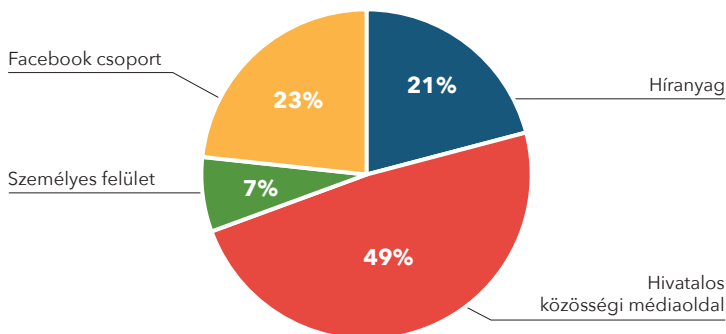
V.

ADATOK / EREDMÉNYEK ÉRTELMEZÉSE

1 ÁLTALÁNOS INFORMÁCIÓK

a.) Vizsgált tartalmak

Amint azt korábban jeleztük, megfigyeléseink a Facebookra korlátozódtak véletlenszerű adatgyűjtés alapján, ami lehetővé tette számunkra, hogy széles spektrumról merítsünk releváns tartalmakat. Amint az 1. ábrán látható, a 208 eset közel fele köz- és politikai szereplők, szervezetek és politikai kezdeményezések nyilvános Facebook oldalairól származik. Kevesebb, de jelentős számú olyan esetet találtunk, amely Facebookon megosztott sajtó termékekhez (cikkek, hírek, azok kommentszekciója) volt köthető (20,9%), és ehhez hasonló arányban gyűjtöttünk adatot zárt és nyílt Facebook-csoportokból (23,3%). Lényegesen kevesebb olyan esetet találtunk (7,3%), amelyben egy felhasználó a saját profiljáról osztott meg gyűlöletkeltő tartalmakat a vizsgált időszakban. Ezek az arányok hasonlóan alakulnak a megfigyelt időszakok mindegyikében, abban jelentős változás nem mutatható ki.

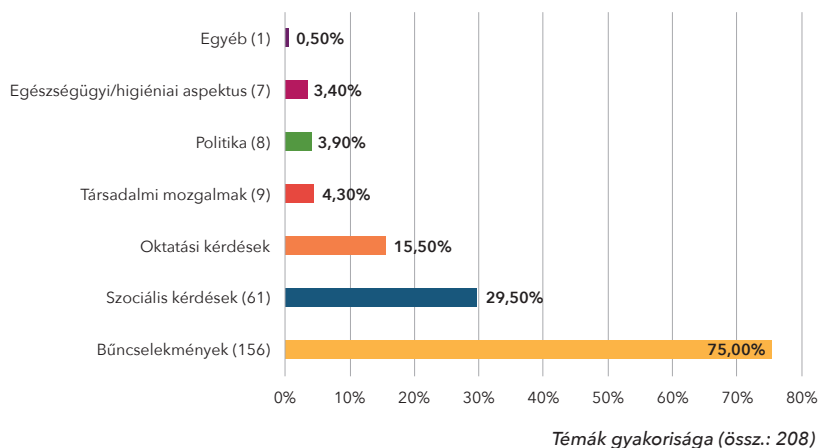

1. ábra: A Facebook-felületek típusai

b.) Témák és altémák

Az összegyűjtött adatokból egyértelműen kimutatható, hogy a *bűncselekmények témája* a magyar Facebook-közösségben a gyűlöletbeszéd elsődleges kiváltó oka vagy fókuszpontja: az esetek 75%-ában a tartalom ehhez a témához kapcsolódott, gyakran átfedésben más gyakori altémákkal. Emellett nagy gyakorisággal fordultak elő *szociális kérdések* (29,5%), mint például a lakhatás, szegénység, jólét; és *oktatási témák* (15,5%), bár látszólag sokkal kisebb arányban, mint a bűncselekmények kérdése. *Társadalmi mozgalmakkal* kapcsolatos gyűlöletbeszéd csupán 9, *politikával* kapcsolatos pedig 8 esetben fordult elő. *Egészségügyi és higiéniai kérdések* szintén előfordultak, de csak 7 esetben. Bármilyen egyéb témát csak egyszer azonosítottak a vizsgált időszakban. A témák gyakoriságában a három vizsgált részidőszak alatt itt sem történt megfigyelhető változás. A bűnözés témájához kapcsolódó tartalom mindhárom időszakban a legelterjedtebb, azonban az október és december között gyűjtött adatokban nagyobb arányban fordul elő. Összességében a 2. ábra azt mutatja, hogy a romákat a bűnözéssel azonosító, mélyen gyökerező rasszista elképzelések hatással vannak a romaellenes online gyűlöletbeszédre. A bűnözéssel és lopással kapcsolatos jelzők is megjelentek a posztokban és a kommentekben, például: „A biciklitolvajok 70%-a kisebbséghez tartozik”. Úgy tűnt, hogy a helyi (általá-

ban kistelepülési) erőszakról, kábítószerrel és prostitúcióról szóló híreket elsősorban és minden esetben a romákkal azonosítják. A bűnözés témakörén belül visszatérő téma a lopás, amely a romákkal azonosított probléma. Egy esetben például a hozzászóló határozott fellépésre buzdította az ingatlantulajdonosokat „a kertben lévő rézbőrű látogatókkal” szemben. A kifejezés mellett erőteljes, akár agresszív vagy életveszélyes (áramot vezet a kerítésbe) fellépések merültek fel. A romaellenes gyűlöletbeszédet súlyosabb bűncselekmények is kiváltják, sokszor tévesen arra hivatkozva, hogy „a börtönök többsége tele van cigányokkal”. Tapasztalataink alapján leggyakrabban ez a raszszista azonosítás vagy központi gondolata volt a Facebookon megosztott tartalmaknak, vagy a bűncselekményekkel kapcsolatos témák váltottak ki olyan kommenteket, amelyekben a bűncselekményt a romákkal hozták összefüggésbe.

2. ábra: Témák gyakorisága

A résztvevő diákok megítélése alapján az esetek 95,7%-ában a romákat negatívan említették ezekben a témákban. Tekintettel az általunk vizsgált aktivitások, fióktípusok széles skálájára a gyűlöletbeszéd-tartalmakon megjelenő kedvelések és reakciók száma is széles skálán

mozog. Ezzel összhangban helytelen lenne a kedvelések és reakciók számát a fentebb tárgyalt különböző típusú témákhoz viszonyítani. Az adatokból inkább az látszik, hogy azok a romaellenes gyűlöletbeszéd-tartalmak, amelyek a legtöbb embert érték el (400<), olyan oldalakon jelentek meg, amelyek alapvetően nagyszámú felhasználót vonzanak. Így például köz- és politikai szereplők vagy szervezetek Facebook-oldalai hozták létre, vagy híryanagok alatti kommentek voltak.

2 MEGJELENÉS

Ahogy azt már több ízben említettük, számos tartalomtípus szolgál mintául, bár mindegyik kizárólag írott tartalom, néhány esetben (33) képanyaggal kiegészítve. Ezekben az esetekben az elemző diákok majdnem ugyanannyi képi anyagot értékelték úgy, hogy az érzelmekre apellál a nem szöveges anyaghoz képest, mint amennyi semleges képanyagot azonosítottak. Ez utóbbi esetekben a kép nagy valószínűséggel egy cikkbe ágyazva jelent meg, vagy más esetekben egy lopott tárgyat ábrázolt, így a vizuális tartalom nem közvetlenül hangolt romaellenességre. Amikor azonban az érzelmekre hatott, a képeknek fontos szerepük volt a romák rasszizált testének ábrázolásában, olyan beállítások mentén, amelyek mélyen gyökerező rasszista sztereotípiákat jelenítettek meg: a kosz, a szegénység, a bűnözés és a gyermekvállalási hajlam vizualizálása zajlik ezeken a képeken.

3. ábra: Példa a gyűlölködő tartalmakhoz kapcsolódó
érzelmekre apelláló képekről

3 TARTALOM

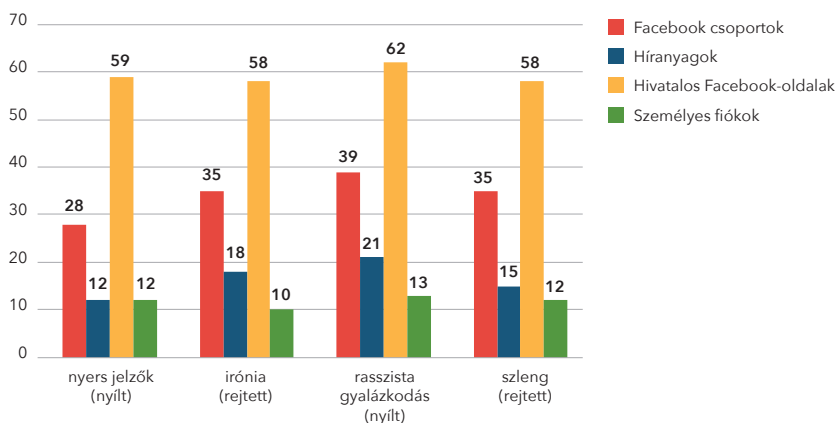
a.) A nyílt és rejtett online gyűlöletbeszéd formái

Az online rasszizmus és gyűlöletbeszéd többféle formában volt megfigyelhető, mind a nyílt diskurzus részeként, mind pedig kódoltan. Az alábbi táblázat a nyílt gyűlöletbeszéd formáinak összesített adatait mutatja a három időszak alatt. A rasszista gyalázkodás, nyers jelzők és dehumanizáló megnyíltkozások mind megjelentek a gyűjtött tartalmakban. Például: „pusztulj már el ózdi cigány”, „Le a cigánysággal, semmit nem adni ingyen nekik, dolgozni küldeni őket”. Az volt a benyomásunk azonban, hogy a rendkívül durva és kétségtelenül nyílt gyűlöletbeszéd ezen formái kisebb mértékben fordulnak elő, mint a kódolt, rejtett rasszista beszédmódok.

A NYÍLT GYŰLÖLETBESZÉD FORMÁI	A GYŰLÖLET SZINTJE (1=NINCS GYŰLÖLET, 2=GYENGE, 3=ERŐS)			PÉLDÁK (A LEGRELEVÁNS- SABBAK)
Nyers jelzők	0	17	95	„élősködő férgek” „rossz külsejű részeg nő”
Rasszista gyalázkodás	0	26	109	„gettó cigányok” „mocskos köcsög cigányok”
Dehumanizáló meg- nyilatkozások	0	21	58	„koszlidércek” „élősködő férgek majd mi eltartjuk őket”
Telített érzelmek (düh, ellenségesség, felháborodottság)	0	13	43	„Miért mindig ezek- kel van probléma???
Gúny és szarkazmus	0	17	138	„Saját országot nekik, joguk van hozzá! Szegregáció!”
Erőszakra felhívás	0	13	34	„egy sor cigány egy sor tűz”

Ha vetünk egy pillantást a 4. ábrára a diákok értékelése alapján úgy tűnik, hogy attól függetlenül, hogy a tartalom hol található, a durva jelzők és a rasszista szidalmak ugyanolyan hangsúlyosak, mint a rasszista kifejezések rejtett, például ironiára vagy szlengre épülő formái. Itt azonban döntő fontosságú figyelembe venni, hogy az itt megjelenő adatok szubjektív szűrőkön keresztül értékelt tartalmak, a témára érzékeny, érintett fiatalok benyomásai alapján. Ezt az is bizonyítja, hogy a projekt során az összbenyomásunk inkább az volt, hogy a nehezen

detektálható szleng, helyettesítő elnevezések; körülírások használata kivételesen elterjedt. És bár a közvetlen, nyílt diskurzus egyaránt elterjedt, ezekben az esetekben is megfigyelhető volt, hogy a tartalomkészítők gyakran igyekeztek „a szabályok szerint játszani”, talán azért, hogy elkerüljék a letiltást vagy eltávolítást. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy még a nyíltan romaellenes tartalmakban is gyakori, hogy „elrejtik” az alanyokat, és nem nevezik meg a romákat – azonban véleményünk szerint a rasszizmus számos esetben itt ettől még nem rejtett.

4. ábra: A nyílt rasszizmus legelterjedtebb formáinak megjelenése különböző felületeken

Az olyan nyíltan romaellenes gyűlöletbeszéd kapcsán, ahol a kódoltság vagy rejtettség bizonyos mértékig megjelenik, egy szemléletes példa:

„Miért mindig ezekkel van probléma??? Kanada is visszatoloncolta őket, véletlen?”

Itt erősen telített érzelmek érzékelhetők a romákkal szemben; és még a kontextus nélkül is nyilvánvaló, hogy a meg nem nevezett romák képezik a telített érzelmek tárgyát. A komment dehumanizálással ter-

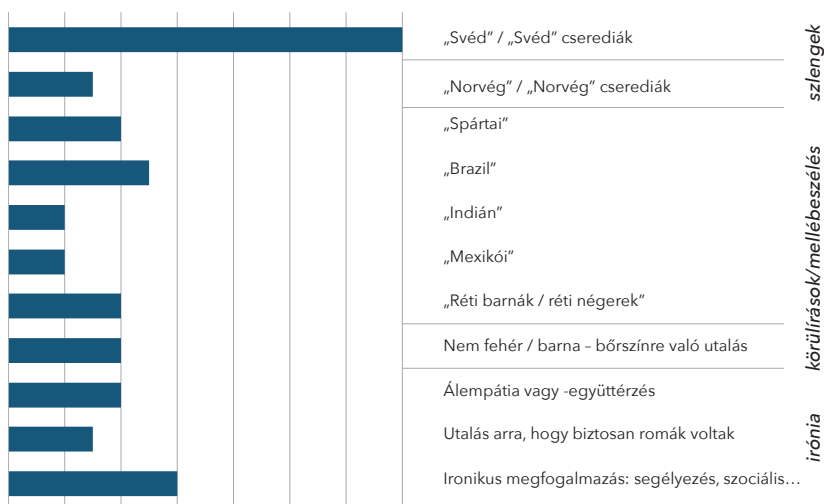
helt azáltal, hogy „ezeknek” nevezi őket, és azt a rasszista gondolatot jeleníti meg, hogy a romák, mint csoport problémás, és jobb, ha kitolcolják őket – ugyanakkor az alkotó nem fejezte ki közvetlen buzdítását a deportálásra. Egy másik esetben Dúró Dóra, a radikális jobboldali politikai párt szóvivője rendszerint terjeszt rasszista narratívákat pártja politikai kampányába ágyazva, de elsősorban más pártok romapolitikájának ártalmait hangsúlyozva. Hivatalos Facebook-bejegyzéseiben nem a romákat támadja nyíltan, hanem azokat a politikákat, amelyek a romák támogatásával jelentek meg. Bár „gyermekvállalási megélhetésről” és egy olyan etnikai csoportról beszél, amelynek „a mi normáinkat kellene betartania”, rasszista tartalmait jellemzően nem törlik, mert a Facebook irányelvei szerint ezek a bejegyzések még mindig a szabad véleménynyilvánítás és nem a gyűlöletbeszéd kategóriájába tartoznak – Dúró Dóra nyelvezetét úgy szövi át a rasszizmus, hogy az nem minősül nyílt gyűlöletkeltésnek, uszításnak vagy védett tulajdonságok megsértésének. Valószínűleg az ehhez hasonló esetek jelentős száma miatt a MT értékelő kategóriáiban a nyílt és a kódolt diskurzusok inkább átfedésben jelennek meg, mint hogy egyértelműen elkülönülnének.

Megfigyeléseink kulcspontja tehát a szleng, a körülírások, a kétértelmű kifejezések használata, amelyek lehetővé teszik a hozzászólók számára, hogy a romák elleni gyűlöletüket különböző nyelvi kódok segítségével közvetítsék. Az alábbi táblázat a kódolt online gyűlöletbeszéd összesített adatait mutatja a három időszak alatt. Megfigyelhető, hogy a felsorolt típusok közül kiemelkedik a szleng, a kétértelműség, a körülírás és nem utolsósorban a fehér felsőbbrendűség. A fehér felsőbbrendűséggel kapcsolatos esetek túlnyomó többsége (140) a „romák által elkövetett bűncselekmények” témaköréből emelkedik ki.

A KÓDOLT GYŰLÖLET- BESZÉD FORMÁI	A GYŰLÖLET SZINTJE (1=NINCS GYŰLÖLET, 2=GYENGE, 3=ERŐS)			PÉLDÁK (A LEGRELEVÁNSABBAK)
Mellébeszélés	—	9	40	„Ez sem tegnap barnult le”
Irónia	—	17	109	„Tisztességes, becsületes, dolgozó magyar állampolgárok...minden bizonnyal igazat mondanak!”
Kétértelműség	—	23	51	„Ez semmiképp sem magyar falu, gondolom valami indianok lakják”
Áltudományos hivatkozás (pl.: genetika)	—	11	21	„70%-a a bicikli tolvajoknak kisebb-ségi”
Fehér felsőbbrendűség	—	14	140	„a mai cigányoknak nincs kultúrájuk”
Whataboutism	—	13	23	„Ilyenkor nem menősködnék a dögevők a héven?”
Narratives of elsewhere	—	0	15	„Miért mindig ezekkel van probléma??? Kanada is visszatoloncolta őket, véletlen?”
Hamisított statisztika	—	0	15	„800 ezer? (összesen) jaaa. Csak Pesten és az agglomerációban.”
Névátvitel alapú szókép (metonímia)	—	7	13	„kis Lakatos Dzsézönsztetem”

Az 5. ábrán azokat a romákra használt megnevezéseket és kódolt kifejezéseket láthatjuk, amelyek egynél többször előfordultak az összegyűjtött adatokban. Amint látható, a hozzászólók gyakran használnak olyan megnevezéseket, amelyeknek nem egyértelmű és nyílt a rasszista gyökere. Az ilyen típusú szlengnek bizonyos formái népszerűnek és kifejezetten elterjedtnek tűntek: A „roma” szó helyettesítésére használt leggyakoribb jelző a „svéd”, amelynek egyéb változata például a „norvég”, vagy a „finn”. Ezek a megnevezések gúnyosak és ironikusak. A rasszista logika alapján ugyanis a roma emberek éppen az ellentétei annak, ahogyan a skandináv népekre általánosan a közbeszédben gondolunk: a fehér bőrszín és jólét gyakori asszociációk, ezzel szemben a romák a nem fehér – és ezért alsóbbrendű – népcsoportként jelenik meg, akik a szegénységet, bűnt, és a társadalmi normák be nem tartását jelentik. A „svéd”, „norvég” vagy „finn” jelzők gyakran társulnak a „cserediák” szóval, ami kapcsán azt feltételezhetjük, hogy a romák ide nem tartozását, bevándorlását írja le.

Ezzel szemben az olyan kifejezés típusok, mint a „mexikói” vagy a „brazil”, „réti néger” a rasszista logika sötétebb bőrszínt, bűnözést, droghasználatot, alvilági kapcsolatokat feltételez. Ebben az értelemben a hozzászólók a magyarországi romákkal azonosított negatív viselkedési formákra mutatnak rá. Mind a „svéd”, mind a „mexikói” típusú kifejezések erősen kirekesztő és dehumanizáló megnyilatkozások, és sokszor erősen sértő kommentekben jelentek meg.

5. ábra: A kódolt rasszizmus visszatérő elemei

A mellébeszélések és körülírások kapcsán leggyakrabban a nem fehér bőrszínre utaló leírásokkal találkoztunk, például: „ez sem tegnap barnult le”, vagy „születésnél lebarnult”. Az írónia és a gúny itt alapvető eleme a gyűlöletbeszédnek, amelynek további megjelenése még felmerült az álempátia kifejezésében és a szociális ügyekhez kapcsolódó ironikus megnyilvánulásokban például „Segélyt még!”, vagy az olyan kijelentésekben, amelyek annak egyértelműségét hangsúlyozták, hogy az ügy alanya kétségkívül roma volt például: „Á, biztos nem volt roma”.

Azt állítjuk, hogy az ilyen típusú kódolt szavak használata több célt is szolgál. Először is, lehetővé teszi a kommentelők számára, hogy szabadon gyakorolják a gyűlöletbeszédet, mivel ezeket a kommenteket a Facebook gyűlöletbeszédre vonatkozó alapelvei nem érzékelik romaellenes gyűlöletbeszédként. Másodszor, a szleng- és helyettesítő kifejezések használata teret ad az embereknek arra, hogy frappáns, vicces, ironikus és „kreatív” kommenteket fogalmazzanak meg: így kitérhetnek, elnyerhetik mások elismerését, így kapcsolódhatnak egy

olyan online mezőhöz, amelyben a romaellenes gyűlöletbeszéd a kollektivitás szimbolikus ragasztója. Harmadszor, ennek következtében ezek a szlengek lehetővé teszik a dehumanizálás és a fehér felsőbbrendűség széles skálájának formáit: a romák pejoratív, lealacsonyító és szarkasztikus nevekkkel való illette még inkább megfosztja őket az emberi méltóságtól.

A kódolt rasszizmus elterjedése ahhoz vezetett, hogy a legtöbb esetben a kódolt rasszista tartalmakról tett bejelentéseinket a Facebook nem törölte. Gyakran kaptunk olyan automatikus visszajelzést, hogy a bejelentett tartalmat kivizsgálták, és az nem meríti ki a Facebook által használt gyűlöletbeszéd fogalmát. Csak a gyűlöletbeszéd és a rasszizmus legerősebb megnyilvánulásait törölték.

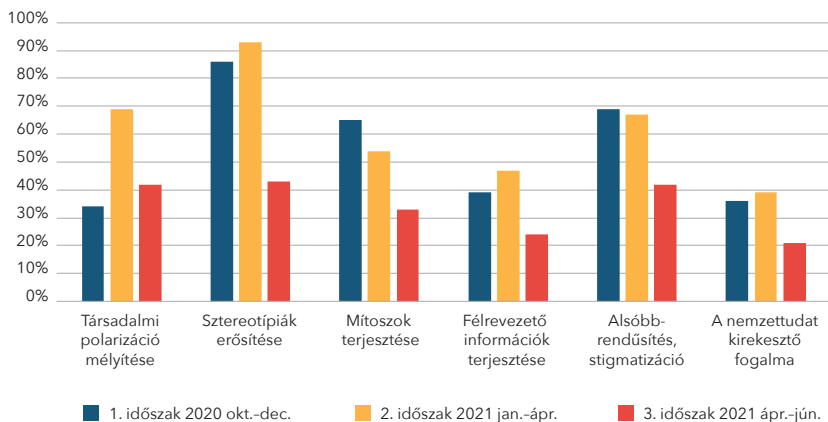
b.) A gyűlöletbeszéd agresszivitásának/mérgező voltának szintje

Érdekes módon nehéz következtetést levonni a gyűlöletbeszéd toxicitásának mintázatát illetően a három vizsgált időszak alatt. Az adatok sokfélék, és szubjektív mérésekkel értékelték őket, így a toxicitás szintje is hasonlóan változékony, emellett külső elemek – például az aktuális politikai légkör – is befolyásolják, hogy az adott tartalom milyen szintű agresszivitást vált ki. Ami elmondható, hogy a második időszak szinte minden kategóriában a legmagasabb értéket mutatja, és minden kategóriát tekintve magasabb, mint a harmadik időszak. Elképzelhető, hogy a diákok itt több olyan tartalmat is találtak, amelyek durvább üzenetet közvetítenek, például:

„Nagyon nehéz integrálni azokat a mi kultúránkba, ha azt, amit csinálnak, kultúrának lehet nevezni.”

Az idézet azt mutatja, hogy a hozzászóló alapvetően polarizált és hierarchizált módon beszél az integrációról – a miénkbe kellene integrálni a romákat, azonban ez nehéz. Ez azt a sztereotípiát erősíti, hogy a romák „nehezen integrálhatók” és alacsonyabb rendűek. Egy másik példa:

„Mérget kéne mindegyikötöknek, erdőbe laknátok.”

6. ábra: Az agresszivitás/toxicitás szintje a gyűlöletbeszédben

Annak mentén már egyértelműbb minták rajzolódtak ki, hogyha az adott Facebook-felület, például zárt csoport („Tolvajkergetők”) témája konkrétan releváns volt a romákkal kapcsolatos rasszizmusban, tehát feltehetően több hasonló gondolkodású ember volt tag, akkor ott egyértelműen durvább tartalmakat is megengedtek maguknak a hozzászólók, mivel az jellemzően nem járt más felhasználók bírálatával. Összességében viszont elmondható, hogy a Facebook, mint mindenki számára bármikor elérhető online közösségi platform annak rétegzett és mindent átható jellege miatt bizonyos mértékig felülettípustól és időszaktól függetlenül felöleli a rasszista gyűlöletbeszéd formáinak és toxicitásának széles skáláit.

VI.

KÖVETKEZTETÉSEK

A romaellenes gyűlöletbeszéddel kapcsolatos megfigyeléseink azt mutatják, hogy annak szerteágazó jellege és aktualitása miatt fontos, hogy naprakész és komplex megoldások szülessenek. Egy olyan korszaknak vagyunk a tanúi, amelyben a globális és mindenki számára hozzáférhető online kommunikáció gyorsan terjed, konstans formálódik, ami megnehezíti az emberi jogok méltóságának védelmét szolgáló szabályozások lépéstartását annak ártaímaival szemben, mind nemzetközi, mind országos szinten. Azok, akik intézményi szinten, és a mindennapi életben is halmozottan ki vannak téve az előítéleteknek és a kirekesztésnek, a kibertérben is a gyűlölet elsődleges tárgyává válhatnak. Az online gyűlöletbeszéd tehát több okból is kulcsfontosságú kérdés: befolyásolja a közvéleményt, szítja a feszültséget, és előkészíti a diszkrimináció és a gyűlölet-bűncselekmények útját. Az online tér, és azon belül a közösségi média így melegágya a gyűlöletbeszéd terjesztésének. Hozzájárulhat a sztereotípiák megerősítéséhez, a sértő és gyűlölködő nyelvhasználathoz, és a romaellenes gyűlölködés fenntartásához. A közösségi médián keresztül a gyűlöletbeszéd emberek millióihoz juthat el, és lehetővé teszi az azt propagálók számára, hogy névtelenül szítsanak gyűlöletet és erőszakot.

AZ ONLINE RASSZIZMUS LEGFONTOSABB TÉNYEZŐI MAGYARORSZÁGON

A Facebookon megjelenő online gyűlöletbeszéd alapos vizsgálata során számos ilyen károsító tényezőt sikerült kimutatnunk:

- Tapasztalataink alapján a romaellenes gyűlöletbeszédet az online térben bármilyen bűncselekménnyel kapcsolatos tartalom kiválthatja. Úgy tűnik, mélyen beivódott társadalmunkba az a rasszista gondolat, hogy a romák a bűnözéssel azonosak. A romák kriminalizálása égető kérdés, mivel a kirekesztés és a gyűlölet incidensek és bűncselekmények széles skáláját idézi elő verbális, fizikai és online formákban, a legenyhébbtől a legsúlyosabbig. Ebben a témakörben találtuk az online gyűlöletbeszéd legsúlyosabb formáit.
- A befolyásos közéleti és politikai szereplők meghatározó szerepet játszanak az online gyűlöletbeszéd terjedésében. A szélsőséges politikusok azzal járulnak hozzá a romaellenes gyűlöletbeszéd normalizálásához és legitimálásához, hogy rasszista gondolataikat rendszeresen terjesztik politikai keretezésben. Ráadásul tartalmaikat több esetben nem távolítják el, mivel jellemzően az online platform gyűlöletbeszéddel kapcsolatos irányelveire figyelve fogalmazzák meg gondolataikat.
- A legszembetűnőbb megfigyelésünk, hogy a tartalomkészítők gyakran használnak kódokat gyűlöletkeltő tartalmaikhoz. E kódok egyetlen funkciója azonban a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos irányelvek elkerülése. A gyűlölet tárgya továbbra is felismerhető az olvasó számára, sőt, a megfogalmazás „frappáns” és gúnyos, más felhasználók figyelmét felkeltő. Így az adminok hivatalos ellenintézkedéseinek megkerülésével az online gyűlöletbeszéd tovább terjed, sőt, valójában egy új szókincs alakult ki az azt propagálók körében. Erre a jelenségre a médiaóriások látszólag egyelőre nem reagáltak érdemben.

AJÁNLÁSOK ANNAK ÉRDEKÉBEN, HOGY LÉPÉSEKET TEGYÜNK A VÁLTOZÁS IRÁNYÁBA

A különböző érintettek közötti párbeszéd megkezdése

A közösségi médiavállalatoknak, a kormányzati szereplőknek, a technológiai, jogi és polgárjogi szereplőknek, valamint a kiszolgáltatott kisebbségi csoportok képviselőinek párbeszédet kell kezdeniük arról, hogyan lehetne komplexebb intézkedéseket és politikákat kidolgozni az online gyűlöletbeszédrel kapcsolatban, figyelembe véve a kódolt rasszizmus elterjedt jelenségét és annak hatásait.

A meglévő szakpolitikák újraértékelése és komplexebb, korszerűbb intézkedések kidolgozása

Az online gyűlöletbeszéd területe nem csak a virtuális tér átható jellege miatt homályos, hanem azért is, mert a különböző hatalmi szereplők (nemzeti kormányzati; nemzetközi; uniós szintű; helyi emberi jogi szervezetek, médiaszolgáltatók stb.) különböző, gyakran egymásnak ellentmondó politikákkal és jogszabályokkal rendelkeznek a gyűlöletbeszéd felett. Az érdekelt feleknek lépéseket kellene tenniük az online gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályok ártértékelése és lehetőség szerinti harmonizálása felé. Cselekvési tervekre van szükség a romaellenes gyűlöletbeszéd ellen, meghatározott programokkal, pénzügyi forrásokkal és független civil szervezetek bevonásával.

Az online gyűlöletbeszéd elleni civil fellépés ösztönzése

A változás felé vezető alapvető lépés lenne annak gondolatnak a terjesztése, hogy az online gyűlöletbeszéd elterjedt és káros hatással bír, és hogy az az ellen való küzdelemhez elengedhetetlen az emberek tudatossága, részvétele és mindennapi cselekedetei. A figyelemfelkeltő kampányok, az online párbeszéd és az online gyűlöletkeltéssel való megbirkózásra vonatkozó iránymutatások fontosak lennének ahhoz, hogy helyi szinten, a helyi sajátosságoknak megfelelően felhívjuk a figyelmet a gyűlöletbeszéd elleni fellépés fontosságára, és megkezdődjön a romák elleni online gyűlöletbeszéd felszámolása.

A gyűlöletbeszéd elítélése a politikai színtérben

Valamennyi politikai párt vezetőinek határozottan ki kell állniuk a romaellenes gyűlöletbeszéd minden megnyilvánulása ellen, és sokkal erőteljesebb gyűlöletbeszéd-ellenes üzenetekkel kell reagálniuk más politikai szereplők által elkövetett gyűlöletkeltés esetén.

REFERENCIÁK

- PECAO (*Peer Education to Counter Antigypsyist Online Hate Speech*)/ *European Roma Grassroots Organisation (ERGO) Network* financed by DG Justice si GOOGLE (<https://ergonetWORK.org/pecao/>)
- Siapera, Eugenia, Moreo Elena and Jiang Zhou (2018). Hate Tracking and Monitoring Racist Speech Online (<https://www.ihrec.ie/app/uploads/2018/11/HateTrack-Tracking-and-Monitoring-Racist-Hate-Speech-Online.pdf>)
- Lentin, Alana (2016) 'Racism in Public or Public Racism: doing anti-racism in post-racial times', *Ethnic and Racial Studies*, 39(1): 33-48.
- 'ECRI Jelentés Magyarországról' (2015). *European Commission Against Racism and Intolerance*. 9-10. (<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55b265c84>)
- Nagy, Krisztina (2018). „Facebook files – gyűlöletbeszéd törölve? A közösségi médiaplatformok tartalom-ellenőrzési tevékenységének alapjogi vonatkozásai”, *ProFuturo*, (2): 128-131. (<https://ojs.lib.unideb.hu/profuturo/article/view/4722/4471>)
- A 2013. évi V. *Polgárjogi törvény*. (<https://njt.hu/jogszabaly/2013-5-00-00>)
2003. évi CXXV. Törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról. (<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A0300125.TV&targetdate=20170701&printTitle=2003.+%C3%A9vi+CXXV.+t%C3%B6rv%C3%A9ny>)
2012. évi C. Törvény. Btk. 332. §. (<https://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-332-%C2%A7-kozosseg-elleni-uszitas/>)
2010. évi CIV. Törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól: (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000104.tv>)
- Origo (2013). (<https://www.origo.hu/itthon/20130110-nem-nyomoznak-bayer-zsolt-ellen.html>)

MELLÉKLET

MONITORING ESZKÖZ AZ ONLINE GYŰLŐLETBESZÉD TARTALOMELEMZÉSÉHEZ

MINTA (példákkal és fogalomtárral)

LÉTREHOZTA: Nevo Parudimos, Ileana Rotaru (2020.09.30)

I. Általános adatok

ONLINE FELÜLET	TÍPUS				MEGJEGYZÉS
	SZEMÉLYES FELÜLET*	HÍRANYAG	HIVATALOS KÖZÖSSÉGI MEDIA OLDAL	CSOPORTOK	
Facebook					
Twitter					
Insta- gram					
Youtube					
Google					
Egyéb (fejtsd ki)					

**Beleértve az álprofilokat (trollekat), kérjük, nevezd meg a „Megjegyzés” fül alatt.*

PUBLIKÁCIÓ/FELÜLET/FIÓK TULAJDONOSÁNAK NEVE: (fiktív példa: Bűncselekmények a belvárosban)

PUBLIKÁLÁS DÁTUMA:

AZ ANYAG ÍRÓJA:

Magánszemély	
A felület adminisztrátora/tulajdonosa	
Egyéb	

II. AZ ANYAG FŐ TÉMÁJA

FŐ TÉMA	KAPCSOLÓDÓ ALTÉMÁK	PÉLDÁK („...”)
Romák által elkövetett bűncselekmények		
Szociális vetület (lakhatás, segély, szegénység, stb.)		
Oktatási kérdések (kibukás, iskolai körülmények, ösztöndíjak, stb.)		
Egészségügyi/higiéniai aspektus (járvány, kórházi szolgáltatásokhoz való hozzáférés, abortusz stb.)		
Társadalmi mozgalmak (tüntetések, emberi jogok, társadalmi reprezentáció) és civil szervezetek		
Politika (politikai reprezentáció, politikai pártok, választások		
Roma társadalmi vezetők (beleértve a nőket)		
Roma kulturális események		
Egyéb		

Az anyag témamegközelítése az előző válasz alapján

TÉMA/ALTÉMA	POZITÍV +	NEGATÍV -	SEMLEGES 0

Lájkok vagy egyéb reakciók száma

LÁJKOK	MEGOSZTÁSOK	KOMMENTEK	MEGJEGYZÉS

AZ ANYAG CÍMÉNEK ELEMZÉSE	POZITÍV +	NEGATÍV -	SEMLEGES 0
Tényközlés			
Felhívás, meghívás			
Vélemény			
Egyéb			

III. TARTALOM

1. Foglald össze röviden az anyagot, legfeljebb 2-3 bekezdésben vagy ha ennél rövidebb, másold ide a teljes szöveget!

Az anyagra mutató link:

2. Képi megjelenítés

RÉSZE-E VIZUÁLIS, NEM SZÖVEGSZERŰ TARTALOM AZ ANYAGNAK?	
IGEN	NEM

3.

HA IGEN, A VIZUÁLIS TARTALOM RELEVÁNS AZ ANYAG TARTALMÁHOZ VISZONYÍTVA?	
IGEN	NEM

4.

HOGYAN KATEGORIZÁLNÁD A VIZUÁLIS RÉSZT ÉS HÁNY DARAB VAN BELŐLE?	
Fotó	
Mém	
Gif	
Karikatúra	
Videó	
Egyéb	

5.

A VIZUÁLIS TARTALOM RELEVÁNS AZ ANYAG CÍMÉHEZ VISZONYÍTVA?	
IGEN	NEM

6.

APELLÁL-E ÉRZELMEKRE A VIZUÁLIS RÉSZ?	
IGEN	NEM

Kérlek írd le röviden, hogy milyen mértékben/formában.

Milyen mértékben van hatással rád?

1(nagyon kevésbé) 2 (közepes mértékben) 3(nagyon nagy mértékben)

IV. AZ ONLINE GYŰLŐLETBESZÉD INTENZITÁSA

MILYEN TÍPUSÚ GYŰLŐLETBESZÉD FIGYELHETŐ MEG AZ ANYAGBAN ÉS MILYEN A SZINTJE?	A GYŰLŐLET SZINTJE (1=NINCS, 2=GYENGE, 3=ERŐS)		
Nyers jelzők		„tróger társaság”	„koszos cigány”
Rasszista gyaláz- kodás		„rézbőrű”	„büdös cigányok”
Dehumanizáló megnyilatkozás		„Szemét mocskos semmirekellő banda”	„Dögevők”
Személykeskedés		„Még egyszer sem kellett ver- senyezniem munkáért egy romával”	„Visszaküldeni őket Indiába „
Telített érzelmek (düh, ellensé- gesség, felhábo- rodottság)		„Nem képesek betartania kö- zösségi normá- kat”	„Mérget mind- egyikötőknek”
Kigúnyolás vagy szarkazmus		„Tézsavír”	„ennyi erővel a patkányoknak is kéne emlékmű”
Erőszakra felhívás			„Egy sor akác egy sor fűz, egy sor cigány egy sor tűz”
Egyéb			

MILYEN TÍPUSÚ GYŰLÖLET- BESZÉD FIGYELHETŐ MEG AZ ANYAGBAN ÉS MILYEN A SZINTJE?	A GYŰLÖLET SZINTJE (1=NINCS, 2=GYENGE, 3=ERŐS)		
Szleng			
Mellébeszélés			
Irónia			
Kétértelmű megfogalmazás			
Áltudományos hivatkozás			
Fehér felsőbbrendűség			
„Whataboutism”			
Narratives of elsewhere			
Hamisított statisztika			
Névátvitel alapú szókép (metonímia)			
Egyéb			

SZLENG = Specifikus nyelv/szavak/jelzők használata a romákra („svéd”)

MELLÉBESZÉLÉS = körülírás („sok a nyomor a környékünkön”, „olyan sötét van ebben a tömbházban”)

IRÓNIA = lásd még szarkazmus és gúny („nem tudnak a mennybe menni túl nehezek a repüléshez az ékszer mennyisége miatt amit loptak)

KÉTÉRTELMŰSÉG = kétértelmű megfogalmazás/írásjelek használata („biztos nem cigányok voltak...”)

ÁLTUDOMÁNYOS HIVATKOZÁSOK = nem hivatalos statisztikai adatok, kétes háttérű tudományos oldal vagy kutatás használata (a romák 80%-a nem akar dolgozni).

WHATABOUTISM = „mi van a mieinkkel”, a ránk és rájuk való hivatkozás, a dialektikus viszony kifejezése mi köztünk és köztük.

METONÍMIA, NÉVÁTVITEL ALAPÚ SZÓKÉP = „a csalás vallása”

Gyűlöletbeszéd típusa

TÍPUS	A GYŰLÖLETBESZÉD TOXICITÁSÁNAK SZINTJE (1=NINCS, 2=GYENGE, 3=ERŐS)		
Társadalmi polarizáció mélyítése			
Sztereotípiák megerősítése			
Mítoszok terjesztése			
Félrevezető információk terjesztése (fake news)			
Alsóbbrendűsítés, kirekesztés stigmatizáció létjogosultságának igazolása			
A nemzethez tartozás és nemzeti identitás kirekesztő fogalmának megerősítése			
Egyéb			

V. SZEMÉLYES MEGFIGYELÉSEK

1. Kérlek, sorold fel, hogy az anyagban milyen jelzőket, kifejezéseket használnak a romákra, és írd mögé zárójelben egy 1-től 3-ig tartó skálán, hogy szerinted a gyűlölet mértéke gyenge (1), közepes (2) vagy erős (3)

2. Kérlek, hogy tölts fel egy print screent az anyagról!

3. Reportoltad az anyagot?

IGEN, A FACEBOOKNAK	IGEN, A MÉDIA HATÓSÁGNAK	NEM

Háttér információ:

Adatot gyűjtötte:	
Mikor jelentetted?	